

ALBERT ZOLTÁN MÁTÉ A hungarista állam címere (1944–1945)

The Coat of Arms of the Hungarist State (1944–1945)

The Szálasi government, which came to power in October 1944, defined its coat of arms by decree on January 1, 1945, and ordered its use on the Hungarian state seal. Based on the examination of the Szálasi government's documents, the study clarifies the circumstances of using the new state seal.

Magyarországot a hitleri Németország 1944. március 19-én szállta meg. Edmund Veessenmayert neveztek ki teljhatalmú magyarországi megbízottnak és német követnek, hogy irányítása alá vonja az országot. Horthy Miklós kormányzó a németek stratégiájának ismeretében úgy döntött, hogy marad kormányzói székében, ugyanis egy erélyes magyar katonai fellépés és a magyar államfő ellenállása esetén a németek a környező országokat is bevonva foglalták volna el Magyarországot.¹ A németek számára az volt a legfontosabb, hogy olyan hozzájuk hű, számukra megbízható emberekből álló kormány álljon Magyarország élén, amelyik az ország erőforrásait, gazdaságát maximálisan kihasználva, a „közös hadviselés” érdekében a birodalmuk szolgálatába állítja.² A – korábban berlini követ – Sztójay Döme által vezetett kormány (1944. március 22.–augusztus 29.), Paksa Rudolf értékelése szerint, „készségesen eleget tett a német követeléseknek”.³ A háborúból való sikeres román kiugrás (1944. augusztus 23.) után, Horthy Miklós leváltotta a Sztójay-kormányt, helyét a Lakatos Géza által vezetett „katona-hivatalnok kormány” vette át (1944. augusztus 29.–október 16.). Ezenkívül felfüggesztésre került a politikai pártok működése,⁴ így a Nyilaskeresztes Párté is.⁵ Míg a Lakatos-kormány a háborúból való kiugrás lehetőségét kereste,⁶ addig a szélsőjobboldal „mindent elkövetett, hogy

megelőzze a kiugrást.”⁷ Még 1944. október 9-én 120-130 képviselőházi tag⁸ megalapította a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége elnevezésű politikai csoportosulást, amely a háború folytatása mellett tett hitet. Október 30-án, ennek testvérszervezeteként alakult meg a Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége. Ez a két formáció képviselt vezető erőt az Országgyűlésben, a nyilas puccsot követően.⁹

Horthyt, az 1944. október 15-én tett proklamációja¹⁰ után, október 16-án a németek lemondásra kényszerítették. Szálasi Ferenc pedig megalakíthatta a „Nemzeti Összefogás Kormányát”,¹¹ amelynek legfontosabb célja a háborúban való kitar-

---

tes fegyverszüneti feltételeket Horthy Miklós kormányzó táviratilag elfogadta, a bizottság tagjai pedig aláírták. A Szovjetunióval kötött fegyverszüneti megállapodás életbe lépését azonban megakadályozta az október 15-én történt nyilas puccs. *Szekér N.*: Egy fegyverszüneti küldöttség i. m. 63–70.

⁷ *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 281.

⁸ Erdélyi Párt, Magyar Élet Pártja, Magyar Megújulás Pártja, Magyar Nemzetiszocialista Párt, Magyarországi Németek, Magyar Nemzeti Szocialista Front, Nyilaskeresztes Párt–Hungarista Mozgalom.

⁹ Törvényhozók Nemzeti Szövetsége (szócikk). In: Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-ZS. Főszerk. Sipos Péter. Bp. 1997. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilaghaboruban-lexikon-a-zs-F062E/t-ty-F0E01/torvenyhozok-nemzeti-szovetsege-jobb-es-szelsojobboldali-parlamenti-kepviselok-pol-csoportosulasa-a-t-1944okt9-en-letrehoz-120-130-kepviseloh-F0E39/>

¹⁰ *Sz. n.*: Magyarország fegyverszünetet kért. Kormányzó Urunk kiáltványa a nemzethez. *Virradat*, 1944. október 16. 1.

¹¹ A Szálasi-kormány tagjai, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom részéről: Szálasi Ferenc miniszterelnök, Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes/a miniszterelnök helyettesítésével megbízott tárca nélküli miniszter, Vajna Gábor belügyminiszter, báró Kemény Gábor külügyminiszter, Budinszky László igazságügy-miniszter, Kovarcz Emil a nemzet totalis mozgósításával és harcba állításával megbízott tárca nélküli miniszter, Kassai-Schallmayer Ferenc tárca nélküli nemzetvédelmi és propagandaminiszter. A Magyar Élet Pártja részéről: Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszter, Szász Lajos kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter, Jurcsák Béla közellátásügyi miniszter. A Magyar Megújulás Pártja részéről: Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi miniszter. A Magyar Nem-

¹ *Szekér Nóra*: Egy fegyverszüneti küldöttség története. Faust Imre – Dudás József – Atzél Ede moszkvai küldetése. In: *Krónikalapok Horváth Miklós tiszteletére*. Szerk. Galambos István – Németh Máté – Wirth Gábor. Bp. 2019. 62.

² *Paksa Rudolf*: Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója. Bp. 2013. 270.

³ Uo. 272. A Sztójay-kormányról részletesen lásd: Uo. 269–280.

⁴ A m. kir. minisztérium 1944. évi 3.080. M. E. sz. rendelete, a politikai pártok feloszlásáról. In: *Magyarországi Rendeletkötés Tára* 78. (1944) Bp. 1944. 1637–1638. A rendeletet Sztójay Döme írta alá 1944. augusztus 23-án, amely másnap 24-én lépett hatályba.

⁵ *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 280.

⁶ 1944. szeptember 22-én indult el Moszkvába az első küldöttség, hogy előkészítse a szovjetekkel folytatandó tárgyalást. Október 11-én az előze-

tás, illetve a hungarista program megvalósítása volt.¹² Október 17-én, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom kikerült a politikai pártok feloszlásáról szóló rendelet hatálya alól, így legálisan folytathatott teljes politikai párttevékenységet.¹³ A kormány október 18-án tette közzé programját, amelyben „a hungarista állam kiépítése” érdekében szükséges radikális lépéseket közölték.¹⁴ Szálasi az államfői intézmény rendezésére három tagú kormányzótanácsot kívánt alakítani azzal, hogy addig is ő gyakorolja az államfői jogokat.¹⁵ 1944. november 2-án az Országgyűlés képviselőházában felolvasták, majd tudomásul vették „Horthy kéziratát”, amelyben lemondott államfői tisztségéről.¹⁶

Az 1937. évi XIX. törvénycikk 3. §-a alapján,¹⁷ a kormányzó lemondása miatt Országtanácsot kellett alakítani, amely 1944. október 27-én ült össze.¹⁸ A Tanács üzenetet intézett az Országgyűléshez, amelyet a Képviselőház 1944. november 2-i ülésén olvastak fel. Ebben az szerepelt, hogy a háborús helyzet miatt, az Országgyűlés két Házát nem hívják össze az új kormányzó megválasztására. Addig is „az államfői hatalom gyakorlása törvényhozás útján ideiglenesen rendezendő.”¹⁹ Ezután felolvasták Szálasi Ferenc miniszterelnök átiratát, amelyben az állt, hogy a „visszavonult” kormányzó hozzájárult a háromtagú kormányzótanács megalakításához, illetve ahhoz, hogy amíg nem rendezik az államfői hatalom gyakorlásának kérdését, a kormányfő (Szálasi) ideiglenesen gyakorolja a kormányzói jogkört. Ezt követően bevonultak

zeti Szocialista Párt részéről: gróf Pálffy Fidél földművelésügyi miniszter. Pártonkívüli kormánytagok: Beregyfő Károly honvédelmi miniszter, Szakvály Emil iparügyi miniszter, Hellebronth Vilmos a termelés folyamatos vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter, illetve Henney Árpád a nemzetvezető személye körüli tárca nélküli miniszter. *Kovács Zoltán András*: Hungarista káderpolitika. Órszégváltás a magyar közigazgatásban. *Rubicon* 35. (2024/10) 77.

12 *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 290.

13 A m. kir. belügyminiszter 202.800/1944. VII. sz. rendelete a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom politikai párttevékenységének folytatásáról. *Budapesti Közlöny*, 1944. október 18. 1.

14 *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 290.

15 *Tilkovszky Lóránt*: Szálasi és az alkotmányosság. *História* 7. (1985) 5–6. sz. 61.

16 „A magyar történelem súlyos és nehéz órájában ezennel kinyilatkoztatom azt az elhatározásomat, hogy [...] kormányzói tisztemről lemondok és a kormányzói hatalommal kapcsolatos minden törvényes jogomról. Egyidejűleg Szálasi Ferencet a nemzeti összefogás kormányának megalakításával megbízom.” Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója. XIX. kötet, 1943. december 10. – 1944. november 9. Bp. 1944. 265.

17 A törvény szövege szerint, a kormányzói tiszte megüresedése esetén megalakuló Országtanács hét tagja: a miniszterelnök, az Országgyűlés két házának elnökei, Magyarország hercegprímása, a Kúria elnöke, a közigazgatási bíróság elnöke és a honvédség főparancsnoka. 1937. évi XIX. tc. a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról 3. §. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41>

18 Tagjai voltak: Szálasi Ferenc miniszterelnök, Perényi Zsigmond (Felsőház elnöke), Tasnádi Nagy András (Képviselőház elnöke), Serédi Jusztinián esztergomi érsek, Jakab Mihály másodelnök, Balázs Kornél másodelnök és Beregyfő Károly vezérezredes. Országtanács (szócikk). In: Magyarország a második világháborúban i. m. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilagaboruban-lexikon-a-zs-F062E/o-o-F0C85/orszagtanacs-F0CA7/>.

19 Országgyűlés Képviselőházának naplója XIX. 1939 i. m. 266.

a Szálasi-kormány tagjai. Azonnali hatállyal megalakult a kormányzótanács, amelynek tagja lett Beregyfő Károly vezérezredes, honvédelmi miniszter, Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi miniszter és Csia Sándor nyilas képviselő. A Ház tudomásul vette az átiratot.²⁰ Említésre méltó, hogy ezen az ülésen mindössze 52 képviselő volt jelen, a többi távol maradt, vagy letartóztatták.²¹ Szálasi Ferenc „nemzetvezetői” eskütételére 1944. november 4-én, a hírheft 1944. évi X. törvénycikk 4. §-a²² alapján összehívott, az Országgyűlés felsőházának és képviselőházának együttes ülésén, a királyi Várban lévő fehér márványteremben került sor. Szálasi az emelvényen elhelyezett Szent Korona elé lépve tette le esküjét.²³ Paksa Rudolf összefoglalása szerint, a „nemzetvezetői” tisztség egy kézben egyesítette az államfői, a miniszterelnöki, illetve az állampárttá vált Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom pártvezetői tiszte. Ettől kezdve a kormányfői feladatokat Szöllősi Jenő miniszterelnök-helyettes látta el,²⁴ míg Szálasi főként a külpolitikai kérdések foglalkoztatták.²⁵ A külügyminisztériumi levéltári iratok között megtalálható egy, Kemény Gábor külügyminiszterhez címzett, 1944. november 26-án keltezett levél, amelyben értesítik a minisztert, hogy „a Nemzetvezető a jövőben csak az államfői jogkörben kibocsátandó elhatározásokat fogja aláírni. Minden kormányrendelet aláírásával a Nemzetvezető a m.kir. miniszterelnökhelyettest méltóztatott megbízni s ezért a *Budapesti Közlönyben közzeendő kormányrendeletek* ezentul a miniszterelnökhelyettes aláírásával jelentetendők meg.”²⁶ 1944. december 2-ig a Szálasi-kormányt a következő államok, illetve kormányzatok ismerték el. Németország, Japán, Olaszország, Szlovákia, Horvátország, a Máltai Lovagrend, Törökország, Spanyolország, illetve a Szent Szék de jure; Svédország, Svájc, Portugália, illetve a szerb Nedić-kormány²⁷ de facto elismerte Szálasiék Magyarországot. A kormányzatok közül még a norvég Quisling-kormány²⁸ és a

20 Uo.

21 *Tilkovszky L.*: Szálasi és az alkotmányosság i. m. 61.

22 Az 1944. évi X. törvény nem került bele hivatalosan a Magyar Törvénygyűlésbe.

23 Országgyűlés Képviselőházának naplója XIX. 1939 i. m. 276–277.

24 *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 291.

25 Uo. 296.

26 HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945–I t. [I–II] 114. l.). [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Külügyminisztérium (1918–1948), Szombathelyi részleg, 1944–1945.] Kemény Gábor külügyminiszterhez címzett levél. 4069./M.E.I. [olvashatatlan aláírás] Budapest, 1944. nov. 26.

27 Nedić, Milan (1887–1946): katonatiszt, hadseregtagbarnok, honvédelmi miniszter. Miután Németország 1941 áprilisában megszállta Jugoszláviát, Hitler 1941. augusztus 29-től Milan Nedićet nevezte ki a szerb kollaboráns kormány elnökének. A bábkormány ténylegesen csak 1944. október 10-ig működött.

28 Quisling, Vidkun (1887–1945): katonatiszt, politikus. Miután Németország 1940. április 9-én benyomult Norvégiába, Quisling rádióüzenetben bejelentette, hogy átveszi a hatalmat, azonban puccskísérlete nem sikerült. A közvetlen német igazgatás alatt, 1940 decemberében kabinetvezető lett. Hitler 1942 januárjában döntött úgy, hogy inkább kollaboráns norvég kormányt nevez ki, amelynek vezetésére Quislinget bízta meg, aki 1942. febr. 1. és 1945. máj. 9. között látta el ezt a feladatot.

francia De Brinon-kormány²⁹ is hivatalosnak tekintette a Szálasi vezetést.³⁰

A szovjet Vörös Hadsereg fokozatos előre haladása következtében a „hungarista állam” területe folyamatosan csökkent.³¹ Ezért a kormányzat, illetve a törvényhozás is elhagyta a fővárost, hogy az ország nyugati részein tovább működhessen. Az „1939-es” parlament 1944. november 9-én ült össze utoljára Budapesten, majd december 7-től Sopronban folytatta formálissá váló munkáját.³² Az igazságügyminisztériumi levéltári iratok között megtalálható Beregfy Károly honvédelmi miniszternek Budinszky László igazságügyminiszterhez címzett, 1945. január 28-án keltezett levele és mellékletei, a magyar polgári szervek Németországban történő üzemanyag-ellátása tárgyában.³³ A levélhez mellékelte „Elosztó” és ennek kivonatos másolatai szerint, a kitelepült minisztériumok és a miniszterek működésének területi elhelyezkedése a következő volt. Kőszegen székelte a „Nemzetvezető személye körüli miniszter és Munkatörzs Vezetője”, a „M. kir. miniszterelnökhelyettes”, a „M. kir. külügyminiszter”, illetve „A nemzet totális mozgósításával és harcbaállításával megbízott m. kir. tárcanélküli miniszter”. Sopronban kapott helyet, a „M. kir. kereskedelem és közlekedési miniszter”, a „M. kir. iparügyi miniszter”, a „M. kir. belügyminiszter”, a „M. kir. pénzügyminiszter”, a „M. kir. földművelésügyi miniszter”, a M. kir. közellátásügyi miniszter, valamint a Sopronhoz igen közeli Brennbergbányán³⁴ volt a „M. kir. háborús termelésügyi miniszter” és a „Nemzetvezető alá rendelt m. kir. kormánybiztos” is. Szombathelyen működött a „M. kir. igazságügyminiszter”, illetve a „M. kir. nemzetvédelmi és propagandaügyi miniszter”, míg Szentgotthárdon székelte a „M. kir. vallás- és

közoktatásügyi miniszter”.³⁵ Az „Elosztón” még a további fontos állami és pártszervek szerepelnek: „Legfelsőbb Állami Számszék” (Magyarszecsőd, Körmend); „Magyar Országgyűlés Alsóházának elnöke” és „Magyar Országgyűlés Felsőházának elnöke” (Sopron); „Nyilaskeresztes Párt, Hungarista Mozgalom Pártépítés Vezetője” (Kapuvár); „Hadművelési terület polgári közigazgatás vezetője” (Velem); „Magyar Nemzeti Szövetség” (Sopron); „Hungarista ifjusági légio” (Celldömölk); „Fegyveres Nemzetszolgálat” (Szentivánfa); „M. kir. csendőrség és rendőrség főfelügyelője” (Kőszeg).³⁶ Beregfy Károly honvédelmi minisztertől 1945. március 8-i keltezésel is érkezett egy levél Budinszky igazságügyminiszterhez,³⁷ amelyhez szintén mellékeltek „Elosztót”. Ezen a területi megoszlás kapcsán annyi módosulás történt az előzőhöz képest, hogy a „M. kir. Belügyminiszter” neve mellé Sopron helyett, Sárvár került.³⁸ Ezeket egészíti még ki a külügyminisztériumi levéltári iratok között megtalálható, dátum nélküli feljegyzés, amelyen az említett „Elosztókhoz” képest annyi eltérés van, hogy a Sárváron lévő Belügyminisztériumnál kiegészíti, hogy az útleveosztály Sopronban van; a Külügyminisztériumot Szombathelyre teszi (Kőszeg helyett); ugyanakkor megemlíti Kőszeghez a „Miniszterelnökséget” és a „Honvédelmi minisztériumot” is (ennél Kőszeg után zárójelben a „Gyepűszállás” megnevezés is szerepel), amelyek az előbbi két „Elosztón” hiányoztak. Ezekon kívül még szerepel rajta, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Szentgotthárdon és Szombathelyen is működött. Közli még az irat a külföldi követségek elhelyezkedését is, eszerint: Szombathelyen volt a német, az olasz, a japán; Egyházashetyén a horvát; Keléden (Jánosházán) a szlovák; Magyargencsen (Mezőlakon) a „francia”; illetve Budapesten a svájci, a svéd, a török, a dán, a portugál; míg Bécsben a spanyol követség.³⁹ Kovács Zoltán András értékelése szerint: „A hungarista közigazgatást végeredményben a fejetlenség és az egymásnak ellentmondó utasítások jellemezték. A helyi szinten *önkénteskedő nyilas hatalmasságok, a német katonai szervek, a hadművelési kormánybiztosok és a hagyományos (BM alá rendelt) közigazgatási szervezet egymás mellett, párhuzamosan léteztek és hoztak különböző intézkedéseket.*”⁴⁰ Ugyanakkor a Szálasi-vezetés – a gyalázatos megnyilvánulások mellett – számos ésszerűtlen intézkedést is tett, mint például nyilas kitüntetésrendszer alapítása,⁴¹ bu-

29 De Brinon, Fernand (1885–1947): ügyvéd, újságíró. Miután Németország 1940-ben megszállta Franciaországot, Brinon a kollaboráns Vichy-rezsim magas rangú tisztviselője lett. 1944-ben a szövetséges hatalmak kiszorították a németeket Franciaországból, a Vichy-vezetés megmaradt tagjai száműzetésbe menekültek, ahol Brinont választották meg „kormányuk” elnökévé.

30 HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945-1 t. [I–II] 54. l.). Új kormányt elismerő államok névsora.

31 A részleges revíziókkal bővült ország területe, a front nyugatra haladása következtében a következő vonalak mögé szorult vissza. 1944. október 15-én keleten és délen Székelyföld, Beszterce-Naszód vármegye nagyrésze, Kolozsvár, Nagyvárad, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Szeged, Szabadka, Topolya már a front mögött volt. Október 29-én a frontvonal már elérte a Tisza vonalát, illetve Kárpátalja teljes területe, Csongrád, Kiskunhalas, Baja, Zombor és Újvidék települések is a vonal mögé kerültek. 1945. január 1-én már gyakorlatilag a Dunántúl nyugati részének kivételével a teljes országterület, beleértve Budapestet, a frontvonal mögé került. A nyilas vezetés alól legutoljára kikerülő nagyobb városok: Érsekújvár, Komárom, Sopron, Kőszeg, Szombathely, Zalaegerszeg és Nagykanizsa voltak. Térképen lásd: *Paksa R.*: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 299.; illetve *Paksa Rudolf*: Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Bp. 2013. hátsó előzők.

32 *Tilkovszky L.*: Szálasi és az alkotmányosság i. m. 61. Sopronban a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége 23 alkalommal ült össze, 1944. december 1. és 1945. március 16. között. HU-MNL-OL-K 18 [Törvényhozók Nemzeti Szövetsége (1944–1945)]. A Törvényhozók Nemzeti Szövetsége Sopronban tartott üléseinek jegyzőkönyvei.

33 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 474. l.) [Igazságügyminisztérium (1867–1949), Szombathelyi részleg, 1945] 5185/Acsf.-1945.sz. Tárgy: Magyar polgári szervek üza.[üzemanyag]ellátása No-ban. Gyepü II. 1945. jan. 28.

34 Az iratokon „Brennbergbányának” írták.

35 Uo. 475. l. Elosztó az 5185/Acsf.-1945. sz. ügydarabhoz.

36 Uo.

37 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 772. l.) 24.946./ Acsf.-1945. szám. Tárgy: Kölcson adott üzemanyag visszatérítése. Gyepü II. 1945. márc. 8.

38 Uo. 771. l. Elosztó a 24.946/Acsf.-1945.III.1. sz. ügydarabhoz.

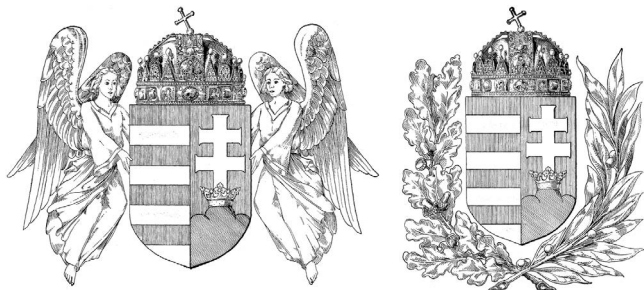
39 HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945-1 t. [I–II] 42. l.).

40 *Kovács Z. A.*: Hungarista káderpolitika i. m. 82.

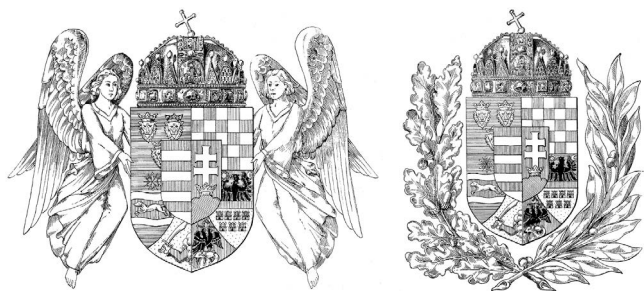
41 1944. dec. 22-én jelent meg a *Budapesti Közlöny*ben Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes 1944. nov. 29-én kelt pályázati hirdetménye, a „Fegyveres Nemzet számára alapítandó Nyilaskeresztes Rend és a Dolgozó Nemzet számára alapítandó Hungarista Csillag-Rend jelvényeinek tervezésére”. Előbbit a „Dolgozó Nemzet hálijaként a fegyveres erő tagjainak személyes bátorsággal véghezvitt, hősi fegyvertényeiért”, utóbbit „a Fegyveres Nemzet elismeréseként a nemzet dolgozó tagjainak kivételes munkateljesítményeiért” tervezték adományozni. „A Nyilaskeresztes Rend jelvényének alakja: a Nyilaskereszt közepén a »H« betűvel, [...] A Hungarista Csillag-Rend alakja 7 ágú csillag, közepén »H« betűvel, amely adományozásra

dai hungarista egyetemi campus tervezete, a háború utáni újjáépítésre kiírt pályázat, illetve az irányításuk alatt álló városok utcáinak átnevezése stb.⁴²

Ezekhez hasonlítható az állam címerének megváltoztatása is, amelynek ugyanakkor annyi gyakorlati értelme lehetett, hogy a pár hónapos időszakban párhuzamosan működő Szálasi-féle Nemzeti Összefogás Kormányának iratait, már ránézésre is meg lehessen különböztetni a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány irataitól. Az 1920 és 1944 közötti korszakban, az 1915. november 5-én kelt, 3970/1915. M. E. számú rendelettel szabályozott kis- és középcímereket (1–4. kép) használták a magyar állam hivatalos jelképeként.⁴³ Az ország hivatalos lapjának, a *Budapesti Közlönynek* címlapján 1920. március 23-ától⁴⁴ 1926. december 31-ig⁴⁵ az 1915-ös címerrendezéssel⁴⁶ megállapított középcímer a cserfa- és olajággal; 1927. január 1-től⁴⁷ egészen az utolsó 1944. december 23-i számig⁴⁸ pedig az 1915-ös kiscímer a cserfa- és olajággal szerepelt.

1–2. kép – Az 1915-ben szabályozott kiscímer angyalokkal, illetve cserfa- és olajággal (Magyarországi Rendeletek Tára. 49. (1915) Budapest, 1718. 3–4. ábra.)

3–4. kép – Az 1915-ben szabályozott középcímer angyalokkal, illetve cserfa- és olajággal (Magyarországi Rendeletek Tára. 49. (1915) Budapest, 1718. 1–2. ábra.)

fog kerülni [...] a paraszt számára a kalással és kaszával, a munkás számára a kalapáccsal, az értelmiségi számára a pálmaágakkal, az ifjúság számára karddal és a pálmaággal, a nő számára a rózsával...” Budapesti Közlöny, 1944. december 22. 2.

42 Paks R.: Magyar nemzetiszocialisták i. m. 298.

43 Ezeknek hivatalos használatát az 1920. március 18-án kelt 2.394/1920. M. E. sz. rendelettel állították vissza. Budapesti Közlöny, 1920. március 21. 1.

44 Budapesti Közlöny, 1920. március 23. 1.

45 Budapesti Közlöny, 1926. december 31. 1.

46 3970/1915. M. E. sz. rendelet. Kelt, 1915. november 5. In: Magyarországi Rendeletek Tára. 49. (1915) Bp. 1719–1723.

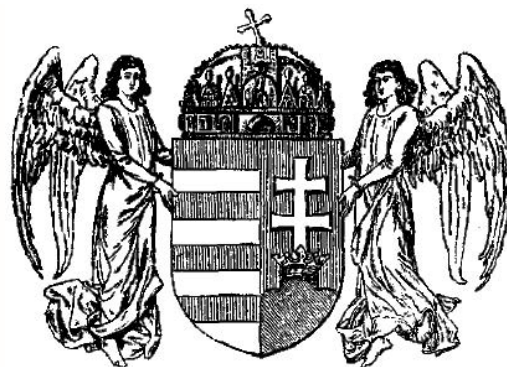
47 Budapesti Közlöny, 1927. január 1. 1.

48 Budapesti Közlöny, 1944. december 23. 1.

5. kép – Az 1915-ben szabályozott magyar állampecsét rajza (Magyarországi Rendeletek Tára. 49. [1915] Budapest, 1718. 5. ábra.)

Az ország keleti, a szovjet Vörös Hadsereg által már elfoglalt részén, Debrecenben 1944. december 22-én alakult meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány.⁴⁹ Ennek első minisztertanácsi ülésén, december 23-án megállapodtak a hivatalos pecsét kinézete kapcsán arról, hogy a körbélyegző „a régi angyalos, koronás címerrel maradjon”.⁵⁰ Ezt a mondatot aztán Nagy Imre, illetve Gábor József is módosította azzal a megjegyzéssel, hogy: „koronás címerrel”, tehát az angyalokra történő utalást elhagyták.⁵¹ Ugyanakkor az ország újonnan létrehozott hivatalos lapjának, a *Magyar Közlönynek* címlapjára, az 1896. január 12-én kelt, 3755/1895. M. E. számú rendelettel⁵² szabályozott angyalos kiscímer (6. kép) került. Ez a címerváltozat szerepelt a még Debrecenben 1945. január 4-én kiadott első számtól,⁵³ egészen a már Budapesten kiadott⁵⁴ 1946. június 4-i számig.⁵⁵ Szintén ez szerepelt az 1945. január 26-án létrehozott, államfői jogokat gyakorló három tagú Nemzeti

6. kép – Az 1896-ban szabályozott angyalos kiscímer (Magyarországi Rendeletek Tára. 30. (1896) II. kötet. Budapest, 675.)

49 Tagjai a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Kommunista Párt, illetve a Nemzeti Parasztpárt soraiból kerültek ki. Négyen pártonkívüliek voltak.

50 Dálnoki Miklós Béla Kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) Minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1944. december 23. – 1945. november 15. A kötet. Szerk. Szűcs László. Bp. 1997. 89.

51 Uo. 91.

52 3755/1895. M. E. sz. rendelet. Kelt, 1896. január 12. In: Magyarországi Rendeletek Tára. 30. (1896) II. kötet. Bp. 671–675.

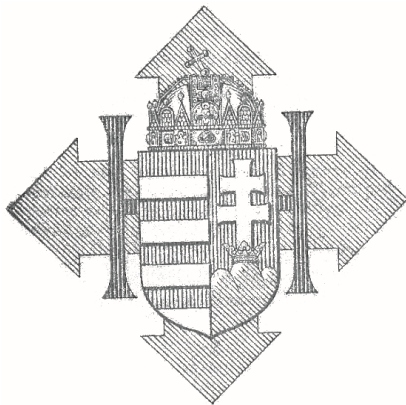
53 Magyar Közlöny, 1945. január 4. Debrecen, 1.

54 Az első budapesti szám: Magyar Közlöny, 1945. április 22. Budapest, 1.

55 Magyar Közlöny, 1946. június 4. 1.

Főtanács pecsétjén.⁵⁶ Ez a címerforma a pajzstartó angyalok kinézetében tért el az 1915-ös címerrendezés során megállapított angyalos kiscímertől.

Az egyre inkább a nyugati országrészbe szoruló Szálasi-kormány szintén meghatározta a saját felségterületén használatos állami címet (7. kép). Az 1945. január 1-én kelt, 23/1945. M. E. számú rendelet szövegéből kiderül, hogy Szálasi Ferenc 1944. december 27-én hagyta jóvá miniszterelnök-helyettesének, Szöllösi Jenőnek a minisztertanács hozzájárulása alapján tett előterjesztését a magyar kiscímer újabb alakjának leírása és címerrajza tárgyában, illetve elrendelte ennek a címernek a használatát a magyar állampecséten.⁵⁷ Ez a rendelet, amely az 1915-ös címerrendelet „kiegészítésére” volt hivatva, a Szálasi-féle kormányzat Sopronban megjelenő hivatalos lapjában, az úgynevezett *Hivatalos Közlöny*ben jelent meg, Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes aláírásával. A rendelet szerint: „Az állami kis címer (Magyarország külön címere) újabb alakjának leírása a következő: Hasított pajzson jobbról vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, balról vörös mezőben zöld hármashalomnak aranykoronás kiemelkedő középső részén ezüst, talpas kettőskereszt. A pajzson a Magyar Szent Korona nyugszik. A pajzs vörös H-betűs zöld nyilaskeresztre van helyezve.”⁵⁸

7. kép – A Szálasi-féle 1945-ös címer (Hivatalos Közlöny, 1945. január 27. Sopron, 2.)

Az állampecsét (8. kép) leírása a következő volt: „A magyar állampecsét az állami kis címernek (Magyarország külön címérének) a 2. §-ban meghatározott alakját tünteti fel, az egészet körülvevő, két végén a körirat felé visszagöngyölt szalagon a következő körirattal: Magyarország Nemzetvezetője; a szalag két vége között csillag, a szalag belső peremén a címer felé irányuló sugarak vannak helyezve.”⁵⁹ A pecsét hivatalos rajzán azonban a színjelölés nem teljes.

56 A Nemzeti Főtanács pecsétje látható Nagy Imre 1945. nov. 15-i belügyminiszteri kinevezésén. Budapest, 1945. nov. 15. Magyar Nemzeti Múzeum (online katalógus) – Iratgyűjtemény – 92.66.1. Forrás: <https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1458313>.

57 A m. kir. minisztérium 23/1945. M. E. sz. rendelete a magyar állami címer és az állampecsét leírásáról szóló 3.970/1915. M. E. sz. rendelet kiegészítése tárgyában. In: *Hivatalos Közlöny*, 1945. január 27. Sopron, 1–2.

58 Uo. 1.

59 Uo. 1–2.

Tehát a nyilaskereszt zöld jelzése elmaradt, a „H” betű „fekete” lett, illetve hiányzik a szalag, a sugarak és ezutóbbiak háttére színének leírása, vagy jelzése is.

8. kép – A Szálasi-féle 1945-ös állampecsét (Hivatalos Közlöny, 1945. január 27. Sopron, 2.)

A középcímerről nem tettek említést a rendelet szövegében. Ezért ha abból indulunk ki, hogy „A m. kir. minisztérium 23/1945. M. E. számú rendelete a magyar állami címer és az állampecsét leírásáról szóló 3.970/1915. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában” íródott, akkor a „kiegészítést” ezek szerint csak az jelentette, hogy „Magyarország külön kis címerét” a hagyományos pajzstartók helyett, a nyilaskereszttel és a „H” betűvel látták el; illetve ezzel a jelképpel ellátott állampecsétet készítettek, „lecserélve” az 1915-ös állampecsétet (5. kép). Tehát elvileg a középcímer angyalokkal, illetve cserfa- és olajággal a továbbiakban is hatályos maradt. A rendelet szövegében zárójelben lévő „Magyarország külön címere” megfogalmazás is felvet kérdéseket. 1915-ben „a magyar szent korona országai egyesített címérét” (állami közép címer) és „Magyarország külön (kis) címérét” (állami kis címer) természetesen megkülönböztették az Osztrák–Magyar Monarchia közös ügyei során használatos kis- és középcímerektől. A nyilas hatalom részéről ez jelentheti pusztán az 1915-ös rendelet szöveghasználatának egyszerű átvételét, azonban ha tudatosságot feltételezünk a megfogalmazás mögött, akkor ez utalhat egyfajta utópikus hungarista szövetségi birodalomra is („Hungária Egyesült Földek”⁶⁰; vagy „Hungarista Magyar Birodalom”⁶¹), amelyben Magyarországnak (vagy „Magyarföldnek”⁶²), mint ennek a birodalomnak a részének, a fentiek szerint határozták meg „külön” címérét. Az előbbi verzió a valószínűbb, hiszen a rendeletben nem esik szó „Erdélyföldről”, „Tótföldről”, „Ruténföldről”, „Horvát-szlavonföldről” és „Nyugat-gyepűről”⁶³ sem. Ugyanakkor Szálasi már 1937-ben – külföldiekkel történt beszélgetésének hatására – elvetette az inkább konföderációra utaló „Hungária

60 Erről lásd: „A Hungarista Birodalom Szálasi elképzelése szerint” című kép. In: *Paksa R.*: Szálasi Ferenc i. m. 174.

61 Lásd pl.: HU-MNL-OL-K 750 (Hungarista napló, 8. kötet, 96. l.) Hadparancs a Fegyveres Nemzethez! Szálasi Ferenc, Budapest, 1944 október.

62 *Paksa R.*: Szálasi Ferenc i. m. 174.

63 Ezeket lásd: Uo.

Egyesült Földek” koncepciót, lecserélve azt a magyarfölnyű és vezetésű „Hungarista Magyar Birodalom” koncepcióra.⁶⁴ Bár ezutóbbihoz is érdekes adalék lehet Kemény Gábornak, a Pártkülügyek Vezetőjének 1944. május 31-én dr. Kurt Hallerrel, a német követség politikai referensével történt beszélgetése. Kemény kifejtette Hallernek, arra a kérdésére, miszerint „mi a különbség a hungarista, az imrédista és a Pálffy féle nemzetiségi felfogás között.” Kemény kifejtette: „minálunk a nemzetiségek közjogi jogi alanyok, közjogi testületben szervezkednek, akár az egyházak, népi közösségeikben népi életmódjuk szerint szervezik az életüket, de bekapcsolódnak a hungarista élet munkáütemébe s legfelső fokon képviselik magukat az országvezetésben. Ezt ma úgy terveztük megoldani, hogy népcsoportokat szervezünk a pártunk keretében a nyilaskeresztes pártjelvénynek a népi színek szerinti kitűzésével. Akik a hungarista harcot közülük végig harcolták, abból lennének a hungarista államszerkezeten belül a népcsoport felelős vezetői.”⁶⁵

Figyelemre méltó Széll Sándor heraldikus, vexillológus 1941-es, *Városaink neve, címere és lobogója* című munkája, amelyben a Magyar Királyság középcímert (A magyar szent korona országainak egyesített címert) rajzzal közli *Az új birodalmi címer* (1916) képaláírással.⁶⁶ Ez a változat az 1915-ös címerrendezés⁶⁷ során megállapított, az Osztrák–Magyar Monarchia közös ügyeinek intézése során használatos középcímer (10. kép) magyar része, külön ábrázolva (9. kép). Ennek (és a Monarchia közös kiscímereinek) megalkotója Hugo Gerard Ströhl osztrák heraldikus, képzőművész volt. Számos ponton eltér azonban Ströhl változata Magyarországon 1915-ös, külön megállapított középcímereinek rajzától (3. kép), amelynek megtervezője Köpeczi Sebestyén József heraldikus, festőművész volt. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy a közös címerek megalkotásánál esztétikailag egymáshoz kellett igazítani az egymás mellé helyezett osztrák, illetve magyar állami címereket. Azonban a Rudolf császár által 1602-ben készített német reneszánsz stílusú, „magasra törekvő s merevebb formájú” osztrák császári korona

kinézete élesen eltér, az Árpád-kori, román, illetve bizánci stílusú, „zártabb, alacsonyabb és lágyabb formájú” magyar Szent Koronától.⁶⁸ Így tehát Ströhl rajzain a magyar korona – alkalmazkodva az osztrák koronához – feltűnően megnyúlt, illetve hasonlóan az osztrákhoz, nem fedte le teljesen a címerpajzs felső részét, ellentétben Köpeczi Sebestyén hagyományos, magyar stílusú rajzával. A két címerváltozat eltérő kinézetét és ennek problematikáját Csánki Dezső történész, levéltáros 1916-ban meg is fogalmazta. Véleménye szerint, a Ströhl által tervezett csúcsíves formájú közös középcímer nem megfelelő a magyar stíl szempontjából. Ez különösen szembetűnő, ha összehasonlítjuk a Köpeczi Sebestyén József által elkészített hegyes talpú pajzsos lévő magyar középcímer rajzával. Csánki élesen bírálta a közös címer magyar részét tartó angyal kivitelezését is. Ez ugyanis a magyar középcímer méltóság teljesen lebegő angyalaihoz képest, megfogalmazása szerint, „mintegy tánclejtést végez, s fejét is, bár mereven, ily táncmozdulatban tartja.”⁶⁹ Maga Köpeczi Sebestyén József 1917-ben fogalmazta meg kritikáját, a Ströhl által megalkotott címerképekről. Ő is bírálta a „csücsköstalpú” címerpajzsokat, ugyanis ezek formavilága a francia heraldikában gyakori, azonban a magyarban és a németben nem jellemző. Rámutatott számos eltérésre is, ami a közös címer magyar része, illetve a hivatalosan megállapított magyar címer között van.⁷⁰ Szálasi Ferenc és köre azonban valószínűleg nem foglalkozott különösebben a kétfajta címerrajz közötti különbséggel.

9. kép – A Széll Sándor megfogalmazása szerinti: „új birodalmi címer (1916)” (Széll Sándor: *Városaink neve, címere és lobogója*. Budapest, 1941. 30.)

64 „A nyár folyamán [1937-ben] egyik párttag közvetítésével *külföldiek keresnek kapcsolatot* Sz-vel [Szálasisal]. Sz fogadja őket az Andrássy ut 60 alatt Széchenyi Lajos jelenlétében. A két külföldi, *állítólag* angolok voltak, magyarul nem beszéltek, csak angolul, a következő előadással lepték meg Sz-t: Ők figyelemmel kísérik *Délkelet*- Európában a helyzetet. Őket minden érdekli, hallottak a Hungarizmusról. [...] Szerintük minden nehézség nélkül be lehet állítani egy dunai konföderációs tervbe. [...] Sz felvilágosítja őket tévedésükről. Szó sincs valamilyen dunai konföderációról vagy Jászi Oszkár-féle elképzelésről. [...] A Hungarizmus a magyar nép vezetésével akarja megteremteni a magyar nemzetet. Politikai nemzetet óhajt létrehozni, ami a legsúlyosabban belevág Prága, Bukarest, Belgrád eleven husába. [...] E beszélgetés indította el [Szálasisban] a gondolatmenetet a vezetőnépről, mely a Hungarizmus ideológiájának politikai felépítésében a Hungaria Egyesült Földek gyakorlati rendszerét leépítette és helyébe a Hungarista Magyar Birodalom képét alakította ki.” HU-MNL-OL-K 750 (Hungarista napló, 1. kötet, 38–39. l.).

65 HU-MNL-OL-K 750 (Hungarista napló, 4. kötet, 79. l.) Jelentés dr. Kurt Hallerrel tartott megbeszélésekről. Kemény Gábor s.k., Pártkülügyek Vezetője.

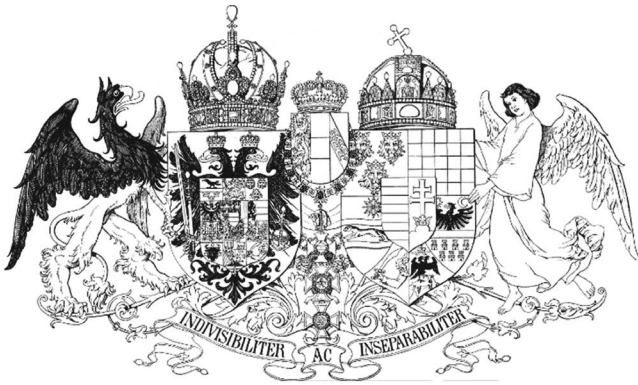
66 Széll Sándor: *Városaink neve, címere és lobogója*. Bp. 1941. 30.

67 3.969/1915. M. E. sz. rendelet. Kelt, 1915. november 5. In: Magyarországi Rendeletk Tára. 49. (1915) Bp. 1712–1717.

68 Csánki Dezső: *Az új magyar és úgynevezett közös címerekről*. Századok 50. (1916) 24.

69 Uo. 26–27.

70 Ströhl a középcímer szív-pajzsát eltérően helyezte el. A kettős keresztet, illetve a hármas halmot, annak koronájával is „idegenszerűen” stilizálta. A dalmát címer oroszlánfejét zöld szemmel és ékköves koronával ábrázolta. Erdély sasának szárnytollai is más kialakítást kaptak. Bosznia-Hercegovina címerképe a magyar hivatalos verzió szerint, a természetes, gomolyalakú felhőkből kinyúló kar. Ströhl azonban ezeket a felhőket fodorszerűen ábrázolta. Fiume címert is a hivatalos magyar címerrajztól eltérően rajzolta meg. Sas Péter: *A heraldikus. Köpeczi Sebestyén József élete és munkássága*. Második kötet. Csikszereda 2011. 93–94.

10. kép – Az Osztrák–Magyar Monarchia közös intézményeinek használatára szolgáló középímer, 1915–1918 (Magyarországai Rendeleték Tára. 49. [1915] Budapest, 1718. 1. ábra.)

Mindenesetre érdekes a tovább élése a „Ströhl-féle” címerváltozatnak (a Monarchia közös középímerének magyar része külön ábrázolva) a háború utáni időszakban az emigrációba került hungaristák körében. Ez a címer szerepelt például az Ausztráliában kiadott *Hungarista Mozgalom*,⁷¹ illetve az *Út és Cél*⁷² című lapok hasábjain is. Széll Sándor egyébként, említett 1941-es munkájában több javaslatot is tett a jelképekre vonatkozóan. Az állami zászló, illetve lobogó kapcsán például javaslata szerint, az ezeréves Magyarországnak a vörös-fehér hétsávos, az „Árpádok birodalmi lobogóját” kellene használnia, míg a vörös-fehér-zöld lobogónak csupán a magyar nemzetiség trikolórájának kellene maradnia.⁷³ A később általánosan „árpádsávosnak” elnevezett zászló – vagyis a vörös-fehér váltakozó sávok modern zászlóformán alkalmazott használata – szintén kedvelt jelképpé vált a már említett emigráns hungarista körök számára. A Münchenben kiadott *Cél* című lapban a magyarság megmaradásának zálogát többek között abban látták, hogy: „Lakásunk díszhelyére, a Szentkoronával ékesített magyar címer és az Árpádsávos zászló mellé helyezünk egy táblácskát a következő jelszó-

71 Lásd pl.: *Hungarista Mozgalom. Ausztráliai Szórványok Tájékoztató Szolgálat*. 3. (1957 június) 6. sz. 1. (borító lap).

72 Lásd pl.: *Út és Cél. A Hungarista Mozgalom Hivatalos Lapja*. 32. (1980 január) 1. sz. 16. (utolsó lap).

73 „Ma általában azt mondhatjuk, hogy nemcsak a forradalomnak (Revolutionsflagge), a köztársasági eszmének (republikanische Dreifarbigkeit) vagy a demokráta világnézetnek (Symbol der Demokratie), hanem a nyelvi nemzetiségnek kifejezett jelvényévé vált a trikolór. Ezzel kapcsolatban felmerül az a gondolat, hogy helyes-e, ha a magyar nemzetnek, az ezeréves Magyarországnak a felségjelvénye is ilyen nemzetiségi trikolór és pedig a magyar nemzetiségnek a trikolórája, mikor ennek a nemzetnek a keretében a történelmi Magyarországnak a területén más nemzetiségek is élnek, akiknek szintén megvannak a maguk nemzetiségi trikolórái és nem volna-e helyesebb a vörös-fehér-zöld trikolórt a magyar nyelvi nemzetiség jelvényeként megtartani ugyan a többi nyelvi nemzetiségi trikolórok (németek vörös-fehér-fekete, szlávok vörös-fehér-kék és románok vörös-sárga-kék) mellett, de a nemzet, az ezeréves ország (mindannyiunk közös édesanyja) felségjelvényeként az Árpádok korabeli hétsávos birodalmi lobogót visszaállítani, amelyet Rákóczi Ferenc használt utóljára és amelyet Szent László, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás birodalmi eszméinek volt évszázadokig gyönyörű szimbóluma. Ez a birodalmi címernek is megfelel.” Széll S.: *Városaink neve* i. m. 56–57.

val: Maradj, mindig, mindenütt magyar!”⁷⁴ Az idézett cikkben fényképet is közölnek az egyik (Buenos Aires-i), „hősök és vértanúk” emlékére felajánlott szentmiséről – amelyet „a Hungarista Mozgalom és a nemzeti emigráció” szokásosan „a Nemzetvezető mártírhalálának hónapjában”, márciusban tartottak⁷⁵ – a következő felirattal: „A zászlók a szentmisén. – Középen az árpádsávos zászló. Balra az 1956-os szabadságharc hőseinek zászlója”.⁷⁶ Széll Sándor a főváros számára is készített új címertervet, amelyet rajzzal is bemutatott (megcserélve Buda és Pest címerhelyét);⁷⁷ ezenkívül javasolta az „ősi Buda” nevének visszaállítását (elhagyva a „kellemetlen hangzású és idegen Pest nevet”) és az ősi Budai (vörös-sárga sáv) lobogó felvételét, az 1873-tól használt vörös-sárga-kék, majd a Horthy-korszakban vörös-sárga-zöld színekre módosított trikolór helyett.⁷⁸ Széll egyébként elítélően vélekedett a nyilaskeresztről, összefüggésbe hozva az általa szintén nem kedvelt trikolórral: „A francia forradalom trikolórája éppen olyan utáncsára talált a különböző európai köztársaságokban [...] mint a nemzetszocialista forradalom győzelme után bevezetett német állami jelvény, a horogkereszt hatására a különféle keresztet Európában (mankóskereszt Ausztriában, stb.). Nálunk is erre a hatásra nyilaskereszt, kaszárskereszt, bunkóskereszt, stb. jöttek divatba, holott a magyarságnak van egy ma is használatos keresztjelvénye, a magyar nagyhatalmi állást jelképező ú. n. kettőskereszt, amely a legrégebb (1190–1940) keresztalakú heraldikai jelvény Európában.”⁷⁹

Széll Sándor 1945. január 5. és 15. között Weimarban részt vett a Német Külügyi Tudományos Intézet kongresszusán, ahol jelen voltak „Európa különböző nemzeteinek képviselői”.⁸⁰ Széll az ott elmondott előadásában kifejtette: „a XVII–XVIII századbeli magyar birodalomban élő népek ideális életességben éltek. Ebben az időben még nem beszélhetünk nemzetiségekről abban a formában, ahogy az a francia forradalom és a második világháború után kialakult. Ez gazdasági, politikai és kulturális vonatkozásban állt fenn. Ezt az ideális egységet igyekszik megvalósítani a német birodalom a háború után. Adatokkal bizonyította, hogy a teljesen egységes Magyarország miként vált a századok folyamán a rászakadt háborúk súlya alatt sokrétűvé a betelepítések következtében s hogy a francia forradalom hamis életszemlélete és az elvakított nemzetiségi sovinizmus miként bontotta meg ezt az egységet s miként állította egymással szembe a nemzeti-

74 *Hajdúhegyi János*: Hódolat vértanuinak emlékének. *Cél. Antibolsevista folyóirat*. 2. (1959 június 1.) 6. sz. 6.

75 Uo. 5.

76 Uo. 8.

77 Képalírása szerint: „Székesfővárosunk tervezett új címere Buda és Pest régi címerei alapján a heraldikailag logikus megoldásban: az első helyen Buda, – a második helyen Pest címere.” Széll S.: *Városaink neve* i. m. 43.

78 Uo. 59.

79 Uo. 55.

80 A kongresszus két fő témája volt: „1/ német és külföldi részről elhangzott nyilatkozatok amelyekből kisugárzik az európai népek egységes állásfoglalása a bolsevizmussal szemben és annak megállapítása, hogy a bolsevizmus nem csak a nyugati kultúrának, hanem a nyugati népeknek is teljes pusztulás[t] jelentené. 2/ a problémák másik része azon tervek körül jegecesedett ki, amelyek a jövő Eurpájának [sic!] felépítését célozzák.” HU-MNL-OL-K 18 (217. 1.) A Törvényhozók Nemzeti Szövetsége 1945. febr. 13-án Sopronban tartott ülésének jegyzőkönyve.

ségeket s miként vezetett ez az ország végzetes felborításához. Rámutatott arra, hogy a nemzeti szocializmus magyarországi testvérmozgalma lehet az a szellemi áramlat, amely a Duna völgyében élő népeket ismét ideális egységbe foglalhatja össze. A Szent László-korabeli magyar birodalom azért is ideális eszménykép, mert a keresztes hadjárat formájában az európai népek közössége ekkor forr egységbe először—magyar király vezetése alatt.⁸¹

Visszatérve a Szálasi-kormányzat címerére és a dátumokra, Szálasi Ferenc 1944. december 27-én hagyta jóvá Szöllősi Jenő miniszterelnök-helyettes előterjesztését a címerrel, amelyhez előzőleg a minisztertanács hozzájárult. A Szöllősi által 1945. január 1-én aláírt rendelet szövege szerint, az a kihirdetésétől lépett hatályba, tehát az ország nyilasok által uralt területein elvileg 1945. január 27-től vált „hivatalossá”, hiszen ekkor jelent meg az általuk Sopronban kiadott *Hivatalos Közlönyben*.⁸² Ugyanakkor Szöllősi Kőszegen már 1944. december 23-án (tehát Szálasi jóváhagyása előtt 4 nappal) megfogalmazta és ezzel a dátummal írta alá levelét a miniszterek számára, az új pecsétek kinézetével kapcsolatban. Legálábbis ez a dátum szerepel Szöllősi, Budinszky László igazságügyminiszternek küldött, következő szövegezésű átiratán: „Miniszter Ur! Tisztelettel közlöm Miniszter ural Magyarországnak Nemzetvezetőjének azt az óhaját, hogy ezentul az összes miniszter urak a Nemzetvezető pecsétjének csatolt mintája szerinti, a körirat megváltoztatásával, de egyöntetűen és kisebbitett alakban készített pecsétet használjanak. A fentiek alapján tisztelettel kérem, hogy a szükséges intézkedéseket megtenni és az alárendelt hivatalokat, illetve hatóságokat értesíteni méltóztatassék.”⁸³ Az ügyiratban⁸⁴ megtalálható egy kis méretű papíron, a Szöllősi által mellékelte nemzetvezetői pecsétlenyomat (amely megegyezik a Szálasi-féle állampecsét rajzával), illetve a már ez alapján, egyszerűsített formában elkészített „M. Kir. Igazságügyminiszter” köriratú pecsét lenyomata.⁸⁵ Budinszky igazságügyminiszter 1945. január 9-i keltezéssel küldte meg Szöllősinnek a következő választ: „a vezetésem alatt álló igazságügyminisztérium számára a Nemzetvezető csatolt pecsétjének muntája [sic!] szerinti gumibélyegző elkészítésére a szükséges intézkedéseket megtettem és a körpecsétet az átiratban megjelölt kívánságnak megfelelően

haladéktalanul elkészítettem [sic!], amint annak kivitelezésére alkalmas vésnök a rendelkezésemre fog állani.”⁸⁶ 1945. február 2-án jelentette az ügyfelől foglalkozó „m. kir. kormánytanácsos, a segédhivatalok főigazgatója”, hogy az igazságügyminisztérium bélyegzőinek átalakításához szükséges címerbetéteket Kőszegről, a honvédelmi minisztériumtól beszerelte, illetve magukat a bélyegzőket⁸⁷ egy szombathelyi vésnökkel átalakíttatta. Az új bélyegzők közül egyet elküldött a „kir. ítélőtáblai bírónak” is. A 23/1945. M. E. számú rendelet szerint elkészített bélyegző lenyomatát pedig bemutatta.⁸⁸

A Szálasi-kormányzat fennmaradt, általam vizsgált iratai közül, a legkorábbi „Szálasi-címeres” pecsétek dátuma 1945. január 11.⁸⁹ Ezt követően, 1945. január 20-án már a Honvédelmi Minisztérium,⁹⁰ január 30-án a Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium,⁹¹ február 1-én az Igazságügyminisztérium,⁹² február 2-án a Belügyminisztérium,⁹³ február 6-án a Földművelésügyi Minisztérium,⁹⁴ február 8-án a Külügyminisztérium⁹⁵ már biztosan használt ilyen pecséteket. Szintén alkalmazta pecsétjén a címet a Totális Mozgósítás és Harcbaállítás minisztere,⁹⁶ illetve az Iparügyi Minisztérium⁹⁷ is. Az általam talált legkésőbbi dátummal szereplő irat, amelyen a Szálasi-címer látható, a Kemény Gábor külügyminiszter által

81 Uo. 218. l.

82 Szálasiék Hivatalos Közlönye először 1945. január 6-án jelent meg. Hivatalos Közlöny, 1945. január 6. Sopron. A lap címlapján nem volt címer, egészen február 8-ig, amikor már a cím alatt megjelent a Szálasi-féle címer. Hivatalos Közlöny, 1945. február 8. Sopron. A soproni Hivatalos Közlöny utolsó száma 1945. március 23-án jelent meg. Hivatalos Közlöny, 1945. március 23. Sopron.

83 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 111. l.) Szöllősi Jenő miniszterelnök-helyettes 4384/M.E.I. sz. átirata Budinszky László igazságügyminiszternek. Tárgy: A miniszterek új hivatalos pecsétje. Kőszeg, 1944. dec. 23.

84 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 109–112. l.) M. Kir. Igazságügyminisztérium Elnöksége 1945. jan. 10. 000446. Tárgy: A miniszterek új hivatalos pecsétje.

85 Uo. 110. l.

86 Uo. 109. l. Géppel írt feljegyzés az ügyiratborító belső részén. Tárgy: *kintről* [A miniszterek új hivatalos pecsétje] Szombathely, 1945. jan. 9.

87 Uo.

88 Uo. 112. l. Az ügyiratborító hátsó részének belső felén.

89 „Magyarország Nemzetvezetőjének Államjogi Irodája” köriratú (Sopron, 1945. jan. 11.); illetve „Nemzetvezető Személye Körüli M. Kir. Miniszter. Országos Munkarendvezető” köriratú (Kőszeg, 1945. jan. 11.) pecsétek. HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 582. l.) Levél Budinszky László igazságügyminiszternek, a közigazgatás átszervezését tartalmazó törvénytervezet előkészítésével kapcsolatban. 1945. jan. 11.

90 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 349. l.) A honvédelmi miniszter és honvédség főparancsnoka rendeletéből levél az igazságügyminiszterhez. Gyepü II., 1945. jan. 20. Szombathely. 10.390./3.b.-1945. Űza. [üzemanyag] megtérítés.

91 HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945–1 t. [I–II] 79. l.). Tárgy: Számvívóság, Hivatali ellátmány felemelése.

92 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 405. l.) Kimutatás azon menekült vagy kitelepült igazságügyi alkalmazottakról, akik a 327/1945 I.M.E. sz. rendeletre hivatkozással kitelepítési és kitelepülési családi segélyre igényjogosultságukat bejelentették. Szombathely, 1945. febr. 1.

93 „M. Kir. Országos Elhelyezési Kormánybiztos” köriratú pecsét. HU-MNL-OL-K 800 („III. Csoport. Kiküldetések, Németországból jött értesítések és jelentések” című mappa. 30. l.) M. Kir. Belügyminisztérium X.osztálya. 166.236/B.M.X.o.-1945. Németországi kitelepülés ütemének gyorsítása. Nagycenk, 1945. febr. 2.

94 HU-MNL-OL-XIX-E-1-c (Igazságügyi Minisztérium, Törvényelőkészítő Főosztály. 1. kisdoboz: Tsz-(19-192) Szálasi-kormány törvényelőkészítő iratai, 1945. 3. l.) Pálffy Fidél levele Budinszky László igazságügyminiszternek. Tárgy: A mezőgazdasági termelés biztosítása tárgyában kormányrendelet kibocsátása. Sopron, 1945. febr. 6.

95 HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945–1 t. [I–II] 86. l.). A m. kir. külügyminisztérium szervezete és ügyrendje. Szombathely, 1945. febr. 8.

96 HU-MNL-OL-K 800 (1. cs. Elnöki iratok, 623. l.) 1002/Eln.szám. 1945. A T.M.H.M. irodája átszervezéséről. „Szervezési áttekintés” küldése M.Kir. Igazságügyminiszter Urnak. Bő, 1945. febr. 21.

97 HU-MNL-OL-K 771 (1. cs. Elnöki iratok,) [Iparügyi Minisztérium, 1935–1949, Elnöki iratok, 1944. 10. 16.–1945. 03. 28.: Szakvály Emil]. Egy nyugalmozott miniszteri tanácsos 1944. évi karácsonyi segélye kiutalásának felterjesztése. Magyarkeresztúr, 1945. márc. 17.

aláírt Attersee,⁹⁸ 1945. április 16. keltezésű levél, amelyet a Bécsi Főkonzulátus részére címzett.⁹⁹

A Bertényi Iván által csak „fantomcímernek” nevezett jelkép tényleges használata és elterjedése azonban kérdéseket vet fel. Nem valószínű ugyanis, hogy a közvélemény számára általánosan ismertté vált volna ez a címer.¹⁰⁰ A nyilas vezetésű vidéki lapok sem hirdették a rendelet szövegével, illetve a hivatalos rajzzal megegyező módon az új címer és pecsét megjelenését. Érdekes módon a *Hivatalos Közlöny*-ben történt kihirdetést (1945. január 27.) egy nappal megelőzve, a *Zalai Összetartás* című lap már 1945. január 26-án közölte a „hivatalos pecsétek átírását”: „A nyilaskeresztet is magában kell foglalnia a hivatali pecséteknek. A miniszterelnökhelyettes rendeletet bocsátott ki a hivatalos pecsétek átírásáról. A rendelet a Nemzetvezető óhaja szerint arról intézkedik, hogy az állami és közhivatalok hivatalos pecsétjében a magyar címer és korona mellé a nyilaskeresztet kell elhelyezni.”¹⁰¹ A Pápai Ujság január 27-én viszont a következőképpen írt erről: „A rendelet Szálasi Ferenc nemzetvezető óhajára arról intézkedik, hogy az állami és közhivatalok hivatalos pecsétjében a magyar címer és a korona közé a nyilaskeresztet kell elhelyezni.”¹⁰² A nyilaskeresztnek „a magyar címer és a korona” mellé, avagy közé helyezése, azonban jelenthet pusztán eltérő nyelvhasználatot is ugyanarra a címerrajzra vonatkozóan. A rendelet szövege szerint, a címer pajzsa „vörös H-betűs zöld nyilaskeresztre van helyezve”. Tehát ennek, illetve a közölt rajznak alapján, egy laikus úgymegfogalmazhatja, hogy a nyilaskereszt a címer mögött, vagy épenséggel alatta van.

Figyelemre méltó, hogy 1945 júliusában, a *Demokrácia* című lapban egyfajta szenzációként számoltak be arról, hogy

Szálasiéknek „az ország katasztrófájának közepette sem volt egyéb dolguk, mint hogy az évezredes magyar állami címert saját szájuk íze szerint meghamisítsák [...] Felelniük kell összes hazugságaikért és bűnhődniök kell a Magyar Szentkorona tudatos és gonosz eltorzítása miatt is”.¹⁰³ Szálasi egyébként a Szent Koronáról a következőket fejtette ki Edmund Veessenmayernek 1944. szeptember 26-án történt megbeszélésükkor, mikor Horthy esetleges emigrálásáról és ott az emigráns politikusok maga köré gyűjtéséről esett szó: „... miután a szuverenitást nem a Kormányzó, hanem a Szent Korona tárgyi valósága képviseli, a fontos tehát, hogy a koronázási ékszereket a Kormányzó ne vigye magával. A magyar alkotmány különlegessége abban van, hogy az államfő és nemzet együtt teszik csupán ki a Szent Korona által képviselt állami szuverenitást, ahol tehát a Szent Korona, ott a szuverenitás. A Szent Korona fizikai valóságának ez a túlértékelése a materialista életszemléletből ered.”¹⁰⁴ A megbeszélésen jelenlévő Kemény Gábor ehhez hozzáfűzte: „a magyar történelemben mindig a Szent Korona birtoka döntötte el az uralmat.”¹⁰⁵ Nem véletlenül vitte magával a nyilas hatalom egyre nyugatabbra a koronát.¹⁰⁶

Összefoglalva a Szálasi-kormányzat által megalkotott címer szimbolikáját, a hungaristák értelmezése szerint, a következő állapítható meg. A vörös „H” betűs zöld nyilaskereszt, mint pajzstartó utalt „a Nyilaskeresztes Párt által vezetett Hungarista Mozgalomra”; a Szent Koronában pedig elsősorban az állami szuverenitás kifejeződését látták. Tehát a párt- és mozgalmi jelvényükkel egyesített koronás kiscímerrel kifejezésre kívánták juttatni, hogy céljuk a „hungarista állam” megvalósítása.

98 Az akkor még a Német Birodalomhoz tartozó Ausztria legnagyobb tava (azon tavak közül, amelyek teljes egészében az ország területén fekszenek).
99 A pecsét körirata: „Magyar Kir. Külügyminiszterium. Ministère Royal des Affaires Etrangères de Hongrie”. HU-MNL-OL-K 707 (1. cs. 1944–1945-1 t. [I–II] 167. l.). Báró Kemény Gábor m. kir. külügyminiszter levele a Bécsi Főkonzulátus részére (ellátmányok kapcsán). Attersee, 1945. ápr. 16.

100 Bertényi Iván: A „Szálasi-címer”. Rubicon 26. (2015/4) 72.

101 Hírek. Zalai Összetartás, 1945. január 26. 4.

102 Hírek. Pápai Ujság, 1945. január 27. 3.

103 –*már [sic!]*: Így hamisították meg a nyilasok a magyar címert. Ujabb ismeretlen adatok a Szálasi-bűnügyben folytatott vizsgálatról. Demokrácia, 1945. július 29. 7.

104 HU-MNL-OL-K 750 (Hungarista napló, 7. kötet, 98. l.) Kemény Gábor: Jelentés Szálasi – Veessenmayer beszélgetéséről 1944 szeptember 26-án. 1944. szept. 30.

105 Uo.

106 A Szent Koronát 1944 októberének végén szállították Veszprémbe és abban a sziklabarlangban helyezték el, ahol a Magyar Nemzeti Bank értékeit is őrizték. November 4-én azonban visszakerült a budai királyi palotába, ahol Szálasi letette „nemzetvezetői” esküjét. Pár nappal később ismét Veszprémbe vitték. December 6-án Szálasiék már Kőszegre szállították a fenyegető veszélyre hivatkozva, majd 1945 januárjában innen vitték Velembe. Március végén hagyta el a Szent Korona Magyarország területét. Előbb Mariazellbe, majd onnan Mattseebe szállították. Innen a frankfurti Deutsche Reichsbank páncélszekrényébe került. Egy ideig az amerikai hadseregnek maradt megőrzésre. 1951. július 27-én hangzott el egy hivatalos nyilatkozat a külügyminisztérium részéről, miszerint a koronát az Egyesült Államok letétként őrzi. Magyarország nemzeti ereklyéje, végül csak 1978. január 5-én térhetett haza. Bertényi Iván: A Magyar Szent Korona. Bp. 1996. 174–182.